

Давидюк Людмила Володимирівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
 кафедра методики викладання іноземних мов
 і світової літератури,
 Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
 лабораторія навчання мов національних меншин
 і зарубіжної літератури,
 Інститут педагогіки НАПН України*

ПРО ПЕРЕКЛАД, ПЕРЕКЛАДАЧІВ І НЕ ТІЛЬКИ... (УРОК- ДОСЛІДЖЕННЯ «ПЕРЕКЛАДАЧ ЯК МИТЕЦЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ АРТУРА КОНАН ДОЙЛА «ПІСТРЯВА СТРІЧКА»))

На уроках зарубіжної літератури учні знайомляться з красними творами світового письменства в українських перекладах, і тому поняття *оригінал*, *переклад*, *перекладний твір* стають підґрунтям сприйняття, аналізу та розуміння художнього твору, сприяють усвідомленню інтерпретаційного творчого характеру праці перекладачів та їхньої ролі в розвитку літературного процесу.

У 5-му класі вперше вводяться теоретико-літературні поняття *оригінал* і *переклад*, у кожному класі передбачено ознайомлення учнів з представниками української перекладацької школи. Як же має відбуватися це знайомство? На наш погляд, при знайомстві з будь-яким твором зарубіжної літератури вчитель обов'язково має зазначити, хто його перекладач. Переклад твору – це така ж власність перекладача, як і сам твір – власність автора. Учитель звертає увагу дітей на особистість перекладача (коло зацікавлень, найкращі переклади тощо). Учні мають при звичаїтись до того, що, беручи в руки книгу зарубіжного автора, треба обов'язково з'ясувати, хто її переповів українською мовою, завдяки кому українські читачі мають змогу насолоджуватися цим твором.

Українські науковці (Р. Зорівчак, Ж. Клименко та інші) звертають увагу на важливість і необхідність (звісно за наявності умов і часу) таких видів робіт, як порівняння оригіналу і перекладу, порівняння різних перекладів художнього твору, які сприяють усвідомленню перекладної природи та інокультурного походження твору, більш глибокому розумінню теми, ідеї та проблем твору, увиразнюють роль перекладача та творчий характер його праці. Для порівняння

оригіналу і перекладу потрібен відповідний рівень володіння іноземною мовою як учителя, так і учнів, а для порівняння різних перекладів художнього твору необхідна їх наявність та методична підготовка вчителя.

Ж. Клименко зазначає, що, порівнюючи оригінал і переклад, доцільно звернути увагу на три запитання: 1) що збережено, змінено, додано порівняно з оригіналом, 2) як, вдало чи ні, змінено, дібрано відповідники; 3) чому перекладач прийняв саме таке рішення [1]. Порівнюючи два переклади доцільно зосередити увагу на останньому і додати ще одне запитання: *Чому, перекладаючи один і той же текст, різні перекладачі отримують різні варіанти?*

Розглянемо один з можливих варіантів проведення уроку на тему «Перекладач як митець» на матеріалі оповідання А. Конан Дойла «Пістрява стрічка» (7 клас). Урок доцільно провести після опрацювання оповідання учнями. Здобувачі освіти читали оповідання в перекладі Миколи Дмитренка, і на першому уроку, присвяченому цій темі, учитель мав повідомити, що М. Дмитренко народився у 1927 році, вищу освіту отримав у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Відомий насамперед як перекладач творів А. Конан Дойла. Перекладав також твори Марка Твена, О. Генрі, Агати Крісті та інших.

На початку уроку учитель нагадує учням, що вони читали оповідання А. Конан Дойла у перекладі М. Дмитренка, який він здійснив 1990 року, та повідомляє, що існує ще один переклад оповідання – переклад Інни Базилянської, який з'явився у 2018 році, і що на уроці вони завітають до творчої майстерні перекладачів і пошукають відповідь на запитання: *Чи митець перекладач?*

Роботу доцільно почати з ознайомлення учнів з перекладацьким кредо М. Дмитренка: *«У своїх перекладах я завжди орієнтуюсь на «зустріч» із читачем, й тому маю перед ним відповідальність донести всі художні деталі і навіть окремі нюанси, закладені автором оригіналу»*. Пропонуємо поміркувати, у чому полягає відповідальність перекладача художнього твору перед читачем.

Наступна навчальна ситуація – ознайомлення учнів з оригінальною назвою твору «The Adventure of the Speckled Band», що відомий їм як «Пістрява стрічка». Учням пропонується зробити дослівний переклад, й поміркувати, чому українські перекладачі «загубили» слово *Adventure* («пригода»). Після чого вчитель повідомляє, що у першому варіанті перекладу М. Дмитренка оповідання мало назву «Строката бинда», а в остаточному – «Пістрява стрічка» та пропонує учням поміркувати, чому обидва перекладача для назви оповідання обирають варіант «Пістрява стрічка».

Далі пропонуємо семикласникам порівняти переклади початку оповідання, що дозволить їм «побачити» в кожному з перекладів особистість перекладача, яка виявляється в інтерпретації тексту-оригіналу, творчий підхід кожного з перекладачів до оригінального тексту. Мета – аргументація перекладацьких рішень кожного з перекладачів, увиразнення особистості перекладача.

Учні читають початок оповідання (перший абзац) в перекладах М. Дмитренка і І. Базилянської, порівнюють їх (лексика, побудова фрази), підкресливши олівцем одного кольору слова і вирази, що співпадають в обох текстах (текстові домінанти), а іншого – ті, що відмінні (інтерпретаційні рішення), шукають відповідь на запитання: *Чому, переповідаючи один і той же текст, кожен перекладач отримує свій варіант?*, визначаються, який із текстів подобається більше, та аргументують свою думку.

На наступному етапі учні знайомляться з коментарем сучасної науковиці Олени Павленко «...щоб натрапити на потрібну фразу, образ, алітерацію чи необхідний лексичний відповідник, перекладачеві доводиться довго шукати вдалих рішень, «прокручувати» чисельну кількість варіантів і зрештою вибрати найвлучніший» [2, с. 78], спростовують або підтверджують його, спираючись на тексти із попереднього завдання, та коментують, які особливості роботи перекладача увиразнює це твердження.

Потім пропонуємо учням порівняти роботу перекладача з працею ілюстратора. Завдання: *Розгляньте ілюстрації та прочитайте підписи до них із першого видання оповідання 1892 року. Пригадайте епізоди, які на них відтворено. Поміркуйте, чи можна роботу перекладача порівняти з роботою ілюстратора. На яку мову «перекладає» художній текст ілюстратор?*

		
SHE RAISED HER VEIL	WE GOT OFF, PAID OUR FARE	HE MADE NEITHER SOUND NOR MOTION

Наступна навчальна ситуація пов'язана з попередньою. Завдання доцільно виконувати в парах. Прочитайте уривки з оповідання – епізоди, які відтворені на першій і третій ілюстраціях в перекладах М. Дмитренка та І. Базилянської. Який з них в кожній парі справив на вас більше враження? Поміркуйте чому.

Після цього доцільно порівняти переклади діалогів, які увиразнюють характери персонажів (наприклад, діалог лікаря Грімсбі Ройлотта і Шерлока Холмса). Завдання: В якому з перекладів, на вашу думку, яскравіше представлені характери персонажів та їхнє ставлення один до одного? Аргументуйте свою думку, проаналізувавши лексичні та стилістичні особливості реплік персонажів.

Завершити урок доцільно читанням та коментуванням думки сучасного фінського перекладача Ееро Барка (перекладає фінською твори українських письменників) «Якщо піаніст – митець, то перекладач також».

Запропоновано один із можливих варіантів уроку-дослідження на тему: «Перекладач як митець», який дозволить учням зазирнути у творчу лабораторію перекладача, зрозуміти, що переклад – це творча інтерпретація, у який висвітлюється особистість перекладача, його перекладацька індивідуальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко Ж. Специфіка аналізу та інтерпретації перекладних художніх творів у школі. *Філологічний олімп*. 2016. № 6. URL: <http://surl.li/npfet> (дата звернення 26.11.2023 р.)

2. Павленко О.Г. Авторське «Я» в перекладах Миколи Дмитренка. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологічні науки*. 2019. Випуск 21. С. 75–83.